

HAKKARİ'DE

2025 YILI HAK İHLALLERİ:

TEMATİK

İZLEME VE

DEĞERLENDİRME

RAPORU

HAKKARİ'DE 2025 YILI HAK İHLALLERİ:

TEMATİK İZLEME VE DEĞERLENDİRME

RAPORU

ŞUBAT 2026

Adres: Cengiz Topel Caddesi, Zagros İş Merkezi. Kat:5. Yüksekova / HAKKARİ
E-Posta: hakkari@ihd.org.tr
Web: www.ihd.org.tr

1.GİRİŞ	4
1.1. Yöntem ve Veri Toplama Süreci	4
2. 2025 YILINDA HAKKARI’NİN GENEL HAK İHLALİ GÖRÜNÜMÜ	4
3. KADINLARA YÖNELİK HAK İHLALLERİ	5
4. ÇOCUK HAKLARI İHLALLERİ	6
4.1. Çocuğa Yönelik Şiddet	7
4.2 .Çocuk İşçiliği ve Yoksulluk	7
5. SINIR BÖLGESİNDE YAŞAM VE HAK İHLALLERİ	8
5.1. Sınır ticareti ve Geçim Sorunları	9
6. YAŞAM HAKKI İHLALLERİ	10
6.1. Şüpheli Ölümler	11
7. SİYASİ MAHPUSLARA YÖNELİK HAK İHLALLERİ	11
8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	13
9.POLİTİKA ÖNERİLERİ	13
10.KAYNAKÇA	14

1.GİRİŞ

Bu rapor, 2025 yılı boyunca Hakkâri’de meydana gelen insan hakları ihlallerini tematik bir çerçevede ele almak, görünür kılmak ve belgelemek amacıyla İnsan Hakları Derneği Hakkâri Şubesinin Hakkâri’de 2025 Yılı Hak İhlalleri: Tematik İzleme ve Değerlendirme Komisyonu tarafınca düzenlenmiştir. Komisyonumuz, Pınar ŞEN, Medya ÇALLI, Ozan AKBAŞ ve Dindar KOÇ ile yürütülmüştür. Türkiye’nin sınır bölgelerinden biri olan Hakkâri, coğrafi konumu, güvenlik politikalarının yoğunluğu, sosyo-ekonomik kırılganlıklar ve sınır hattında süregelen yaşam pratikleri nedeniyle çok boyutlu hak ihlallerinin yaşandığı bir alan olma özelliğini taşımaktadır. Bu bağlamda rapor, bölgede yaşayan bireylerin gündelik hayatlarını doğrudan etkileyen yapısal ve dönemsel ihlalleri analiz etmeyi hedeflemektedir.

Çalışma kapsamında kadınlar, çocuklar, sınır hattında yaşayan topluluklar ve ekonomik olarak kırılgan gruplar başta olmak üzere farklı kesimlerin maruz kaldığı hak ihlalleri incelenmiştir. Özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet, yaşam hakkı ihlalleri, ekonomik zorluklar, güvenlik politikalarının gündelik yaşam üzerindeki etkileri ve temel hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar raporun temel odak noktalarını oluşturmaktadır. Hakkâri’nin sınır bölgesi niteliği, bölge halkının yaşam koşullarını doğrudan etkileyen güvenlik uygulamaları, geçim kaynaklarına erişim sorunları ve sosyal kırılganlıkları da beraberinde getirmekte; bu durum, hak ihlallerinin daha karmaşık ve çok katmanlı bir biçimde ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu rapor, sahadan elde edilen veriler, yerel gözlemler, basına yansıyan olaylar ve ilgili kurumların paylaşımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Amaç, yaşanan ihlalleri kayıt altına almak, toplumsal farkındalık yaratmak ve hak temelli bir bakış açısıyla değerlendirme sunmaktır. Aynı zamanda, bölgedeki hak ihlallerinin yapısal nedenlerine dikkat çekerek, kadınlar, çocuklar ve sınır hattında yaşayan toplulukların karşı karşıya kaldığı riskleri görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle rapor, hem mevcut durumu belgeleyen hem de geleceğe yönelik politika ve hak temelli çözüm tartışmalarına katkı sunmayı amaçlayan bir çalışma niteliğindedir.

1.1. Yöntem ve Veri Toplama Süreci

Bu rapor, 2025 yılı boyunca Hakkâri’de gerçekleşen hak ihlallerine ilişkin saha gözlemleri, yapılan başvurular, yerel kaynaklardan elde edilen bilgiler ve basına yansıyan olayların derlenmesi yoluyla hazırlanmıştır. Veri toplama sürecinde, doğrudan hak ihlaline maruz kaldıklarını belirterek başvuruda bulunan bireylerin aktarımları önemli bir yer tutmuştur. Yapılan başvurular; kadınlara yönelik şiddet, ekonomik mağduriyetler, güvenlik kaynaklı baskı ve kötü muamele iddiaları, sınır hattında yaşanan riskler, siyasi mahpusların yaşamış oldukları hak ihlalleri ve çocukların maruz kaldığı hak ihlallerine dair çeşitli konuları kapsamaktadır.

Bunun yanı sıra saha çalışmaları kapsamında yerel gözlemler, sivil toplum aktörlerinden edinilen bilgiler ve kamuoyuna yansıyan vakalar da değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen veriler tematik olarak sınıflandırılmış; kadın, çocuk, yaşam hakkı, sınır yaşamı, cezaevlerinde özellikle siyasi mahpusların yaşamış olduğu hak ihlalleri ve ekonomik haklar başlıkları altında analiz edilmiştir.

Raporda yer alan bulgular, hem bireysel başvuruların ortaya koyduğu somut vakaları hem de bölgedeki genel hak ihlali eğilimlerini yansıtmayı amaçlamaktadır. Bu süreçte kişisel güvenlik ve mahremiyet ilkeleri gözetilmiş, başvuruların gizliliği korunarak değerlendirme yapılmıştır. Rapor, Hakkâri’de yaşanan hak ihlallerinin kapsamını ortaya koymanın yanı sıra, sahadan elde edilen bulgular ışığında bölgedeki temel sorun alanlarını tespit etmeyi ve bu sorunların görünürlüğünü artırmayı hedeflemektedir.

2. 2025 YILINDA HAKKÂRİ'NİN GENEL HAK İHLALİ GÖRÜNÜMÜ

2025 yılı boyunca Hakkârî'de yaşanan insan hakları ihlalleri, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, sınır kenti olma özelliği ve güvenlik politikalarının gündelik yaşam üzerindeki etkileri çerçevesinde çok boyutlu bir görünüm arz etmiştir. Bu bölümde yer alan değerlendirmeler, İHD Hakkârî Şubesi'ne yapılan başvurular, saha gözlemleri, yerel kaynaklardan edinilen bilgiler ve kamuoyuna yansıyan olaylar temel alınarak hazırlanmıştır.

İHD Hakkârî Şubesi'ne 2025 yılı içerisinde yapılan başvurular incelendiğinde, hak ihlallerinin farklı alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet, ekonomik mağduriyetler, yaşam hakkı ihlalleri, gözaltı ve kötü muamele iddiaları, sınır hattında yaşanan güvenlik kaynaklı riskler ve çocukların maruz kaldığı ihlaller öne çıkan başlıklar arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra, kamusal hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar, işsizlik ve yoksulluk gibi ekonomik temelli hak ihlalleri de başvuruların önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Sınır bölgesinde yaşayan yurttaşlar açısından güvenlik uygulamaları, hareket kısıtlılıkları ve geçim kaynaklarına erişimde yaşanan zorluklar, gündelik yaşamı doğrudan etkileyen temel sorunlar arasında yer almaktadır. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan toplulukların, hem ekonomik hem de güvenlik politikalarından kaynaklı baskılarla karşı karşıya kaldığı yönünde başvurular ve saha bulguları dikkat çekmektedir.

2025 yılı boyunca İHD Hakkârî Şubesi'ne ulaşan vakalar, kadınların ve çocukların hak ihlallerine karşı daha kırılgan gruplar olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Kadınlara yönelik şiddetin eril-aşiret bağlamları içerisinde çözülmeye çalışılması, sosyal ve ekonomik güvencesizliğin doğrudan ve dolaylı etkileri, çocukların eğitim hakkına erişimde yaşadığı sorunlar ve güvenlik kaynaklı riskler bu kırılganlığı artıran temel faktörler arasında yer almaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 2025 yılında Hakkârî'de yaşanan hak ihlallerinin yalnızca tekil olaylardan ibaret olmadığı; güvenlik, ekonomi, toplumsal cinsiyet ve sınır yaşamı gibi farklı dinamiklerin bir araya gelmesiyle daha karmaşık ve süreklilik gösteren bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir. İHD Hakkârî Şubesi'ne yapılan başvurular ve sahadan elde edilen bulgular, bölgede hak ihlallerinin hem bireysel hem de yapısal boyutlar taşıdığını ve özellikle kırılgan gruplar üzerinde daha yoğun hissedildiğini göstermektedir.

3. KADINLARA YÖNELİK HAK İHLALLERİ

2025 yılı boyunca Hakkârî'de kadınlara yönelik şiddet ve cinsel şiddet vakaları, hem yerel basına yansıyan haberler hem de sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya paylaşımları aracılığıyla görünür hâle getirilmeye çalışılmıştır. Lakin yerel dinamikler ve doğrudan eril-kültürel yapıların müdahaleleri kadınlar üzerinde yaşanan hak ihlallerinin görünürlüğünü gizlemektedir. İHD Hakkârî Şubesi tarafından yapılan kamuoyu taramaları ve bölge incelendiğinde, kadına yönelik şiddetin çoğunlukla aile içi şiddet, tehdit, darp ve cinsel istismar ve akabinde kolluk tarafından taciz olayları her ne kadar bilinse de aile içi yapılar ve aşiret dengeleri tarafından konuların üzerinin kapatılmaya çalışıldığı ve başvuru noktasında hâlâ geri çekilme olduğu açıktır. Öyle ki şubemize genellikle yaşanan olaylar bağlamında destek talebi gelse de, başvuru ve kamuoyunda hak arama bağlamındaki çekinceler devam etmektedir. Bu vakaların önemli bir kısmı, kadınların ekonomik bağımlılık, toplumsal baskı ve güvenlik kaygıları nedeniyle resmi başvuru mekanizmalarına erişmekte zorlandığını da göstermektedir.

Yerel basında yer alan haberler, özellikle aile içi şiddet ve şüpheli kadın ölümlerinin yıl boyunca süreklilik arz ettiğine işaret etmektedir. Yapılan saha taramalarında ortalama 2025 yılında 100 üzeri intihar gerçekleştiği öğrenilmiştir. Örneğin, Hakkârî İHD şubesinin genel yapmış olduğu gözlem ve saha verilerinde şüpheli kadın ölümlerinin nedenlerinin bazı başlıklardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Şemdinli Seyir Tepesi olarak bilinen yerde bir kadının iki çocuğu ile birlikte intihar girişimi sebebinin eşi ile yaşadığı maddi meselelerden dolayı kavga ettiği ve eşinin kendisini boşanma ile tehdit etmesi kadını bir birey olarak yaşam hakkından yoksun bırakmaya teşvik etmiştir. Diğer bir örnekte, bir gencin binadan atlamasının sebebi olarak da ekonomik kaygı yaşadığından kumara

yönelmesi ve borç batağına girmiş olması öğrenilmiştir. Ortalama intihar sebeplerinin gençler üzerinde ekonomik sebeplerden olduğu görülürken, kadınların intihar etme sebeplerinin aile içi şiddet ve baskılardan kaynaklandığı görülmüştür.

Sosyal medya platformlarında kadın örgütleri ve hak savunucuları tarafından paylaşılan bilgiler ise birçok olayın adli mercilere yeterince yansımadığını, bazı vakaların ise ancak kamuoyu baskısı sonrası görünür hale gelebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, cinsel şiddet ve istismar vakalarının büyük ölçüde kayıt altına alınamayan bir boyutunun da olabileceğine işaret etmektedir.

Kadınların maruz kaldığı şiddet vakalarında koruyucu ve önleyici mekanizmaların yetersizliği, ve hukuki süreçlerde yaşanan aksaklıklar da önemli bir sorun alanı olarak öne çıkmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar açısından ise hem ulaşım hem de başvuru kanallarına erişim sınırlı olduğundan, maruz kalınan şiddetin görünür olması daha da zorlaşmaktadır.

Tüm bu bulgular, 2025 yılı boyunca Hakkâri’de kadınlara yönelik şiddet ve cinsel şiddetin münferit olaylar olmaktan ziyade yapısal bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü ve bu alanda daha güçlü koruma, izleme ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

4. ÇOCUK HAKLARI İHLALLERİ

2025 yılı boyunca Hakkâri’de çocuk haklarına yönelik ihlaller, bölgenin sosyo-ekonomik koşulları, güvenlik politikaları, eğitimde yaşanan eşitsizlikler ve yoksulluk gibi çok boyutlu faktörlerle bağlantılı şekilde ortaya çıkmıştır. Komisyonun gözlemleri sonucunda çocukların hem doğrudan hem de dolaylı biçimde hak ihlallerine maruz kaldığı görülmektedir.

Özellikle yoksulluk, mevsimlik işçilik ve ailelerin ekonomik zorlukları nedeniyle çocuk işçiliği yaygınlaşıp bazı çocuklar eğitim hayatından koparak çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, çocukların eğitim hakkına erişimini sınırlamakta ve erken yaşta ağır çalışma koşullarına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Özellikle bölgede yer alan tüm ticari işletmelerde ortalama 1 ya da 2) çocuk işçinin yer aldığı ortadadır. Çocukların herhangi bir sağlık güvencesinin olmamasıyla beraber eğitim haklarından da yoksun kaldıkları gözlemlenmiştir. Kırsal bölgelerde yaşayan çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişiminde yaşanan güçlükler de önemli bir hak ihlali alanı olarak öne çıkmaktadır.

Bununla beraber, okullarda yaşanan fiziki koşul yetersizlikleri, taşınmalı eğitimden kaynaklı zorluklar ve devamsızlık oranlarının artması da çocukların eğitim hakkını dolaylı biçimde etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle bölgenin kış mevsiminde yoğun yağışla karşı karşıya gelmesi sonucunda taşınmalı öğrenciler ve normal öğrenciler arasındaki eğitim eşitliğinin tamamen göz ardı edildiği bilinmektedir. Taşınmalı öğrenciler için çoğu zaman kar yağışından ötürü eğitime ara verilmesi, taşınmalı olarak bilinen öğrencilerin eğitimden geri kalmasına sebebiyet vermektedir. Hakkâri’nin Yüksekova ilçesinde 2025 eğitim-öğretim yılı başlarken servis ihalesindeki anlaşmazlık nedeniyle taşınmalı eğitim kapsamındaki yaklaşık 88 köyde öğrenciler okula gidip ders başı yapamadı. Veliler ve muhtarlar sorunun her yıl tekrar ettiğini belirterek yetkililerden acilen çözüm beklediklerini ifade ettiler. Öğrenciler servislerin olmaması nedeniyle eğitimden geri kaldıklarını ve mağduriyet yaşadıklarını söylediler¹.

Buna ek olarak, bazı köylerde hâlâ ilkökul sınıflarının birlikte eğitime alınması da eğitim yönündeki eksiklikleri ortaya koymaktadır. Örneğin 1. Sınıf ve 2. Sınıfların tek sınıfta eğitim görmesi eğitim eşitsizliğini göstermektedir. Öğretmen atamalarındaki yetersizlik, öğrenci sayısının 10’un altında olduğu sınıfların birleştirilmesi uygulamasıyla kapatılmaktadır. Hakkâri’de bir okulda öğretmen eksikliği nedeniyle sınıfların birleştirildiği yönündeki iddialar üzerine İl Millî Eğitim Müdürlüğü açıklama yaptı. Açıklamada, söz konusu uygulamanın öğretmen yetersizliğinden

¹“Yüksekova’da Taşınmalı Eğitim Krizi: 88 Köyde Öğrenciler Okula Gidemiyor”, BirGün, 2025, <https://www.birgun.net/haber/yuksekovada-tasimali-egitim-krizi-88-koyde-ogrenciler-okula-gidemiyor-652350>

değil, bazı sınıflarda öğrenci sayısının 10'un altında olması nedeniyle mevzuat gereği yapılan pedagojik bir düzenleme olduğu belirtildi. Yetkililer, okulda öğretmen eksikliği bulunmadığını ve eğitim faaliyetlerinin yönetmeliklere uygun şekilde sürdürüldüğünü ifade ettiler.² Tüm bu yaklaşımlar öğrencilerin eğitim ile beraber yaşadıkları zorlukları ortaya koymaktadır.

Tüm bu veriler, Hakkârî'de çocukların korunmasına yönelik sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, eğitim hakkına eşit erişimin sağlanması ve ihlal vakalarının etkin şekilde izlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. 2025 yılı verileri, çocuk haklarının korunması konusunda daha kapsamlı, yerel ihtiyaçlara duyarlı ve sürdürülebilir politikaların gerekliliğine işaret etmektedir

4.1. Çocuğa Yönelik Şiddet

Hakkârî'de 2025 yılı içerisinde çocuklara yönelik şiddet vakaları hem aile içi hem de toplumsal alanlarda varlığını sürdürmüştür. Yerel basına yansıyan ve İHD Hakkârî Şubesinin yakından takip ettiği en önemli olaylardan biri de Hakkârî'de 13 yaşında bir çocuğun kolu bir kamu personeli tarafından kırılmıştır. Polis tarafından yerde sürüklenerek gözaltına alınan çocuğun ailesi, hem polis hakkında hem de işlem sırasında yaşananlara ilişkin hukuki süreç başlatmak üzere suç duyurusunda bulundu. Aile, yaşanan muameleyi çocuğun haklarına aykırı bulduğunu ve sorumluların hesap vermesini istediğini belirtti.³ Çocuk hakları bağlamında bakıldığında, devletlerin yalnızca çocuklara yönelik şiddetten kaçınma değil, aynı zamanda onları her türlü kötü muameleden koruma yönünde pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da, gözaltı ve müdahale süreçlerinde kişinin yaşı ve kırılganlığı dikkate alınmadan yapılan sert müdahalelerin, insan onurunu zedeleyen muamele kapsamında değerlendirilebileceği vurgulanmaktadır. Bu çerçevede söz konusu olay, çocuğun fiziksel bütünlüğünün korunması, kötü muamele yasağı ve devletin koruma yükümlülüğü açısından Avrupa insan hakları standartları bağlamında tartışılabilir bir örnek oluşturmaktadır.⁴

4.2 .Çocuk İşçiliği ve Yoksulluk

2025 yılında Hakkârî'de çocuk işçiliği, yoksullukla doğrudan bağlantılı bir hak ihlali alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle düşük gelirli ailelerin çocuklarının, aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla erken yaşta çalışma hayatına dahil olduğu yönünde başvurular alınmıştır. Tarım, hayvancılık, küçük esnaflık ve mevsimlik işçilik gibi alanlarda çocukların çalıştırıldığına dair bulgular dikkat çekmektedir. Bu durum, çocukların eğitimden kopmasına, okul devamsızlığının artmasına ve sosyal gelişimlerinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Bununla beraber, mevsimlik işçilik artık mevsimlik çocuk işçiliğini üretmiş ve özellikle Hakkârî bölgesindeki çocuklar yazın Türkiye'nin belirli bölgelerinde mevsimlik işçilik adı altında ucuz iş gücü ile çalışmakta ve akabinde çocukların eğitim dönemlerini aksatmaktadır. Özellikle yeni eğitim-öğretim yılı başlamasına rağmen yoksulluk nedeniyle mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının önemli bir kısmı okula gidememekte ve tarlalarda çalışmaya devam etmektedir. Bu çocuklar aileleriyle birlikte aylarca çalıştıkları için okula en az bir-iki ay geç başlamakta ve bu durum eğitimlerinin kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Sendika temsilcileri ise çocuk işçiliğinin çocukların geleceğini olumsuz etkilediğini belirterek devletin bu çocukların eğitimden kopmaması için çözüm üretmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵

²"Hakkârî'de öğretmen eksikliği iddialarına yanıt", Haberler.com, 11 Aralık 2025.

³"10 yaşındaki E.T.'nin kolunu kıran uzman çavuş hakkında iddianame, kasten yaralama suçundan ceza istendi," Evrensel, November 3, 2025, <https://www.evrensel.net/haber/581773/10-yasindaki-e-t-nin-kolunu-kiran-uzman-cavus-hakkinda-iddianame-kasten-yaralama-sucundan-ceza-istendi>

⁴Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 3 (işkence ve kötü muamele yasağı) ve md. 8 (özel hayatın ve fiziksel bütünlüğün korunması) kapsamında çocukların korunmasına ilişkin yerleşik içtihatlar

⁵"Okullar açıldı ama çocuk işçiler için ders zili çalamadı", Hakkârî Objektif Haber, 9 Eylül 2025, [Haberî görüntüle](#).

Yoksulluk, çocukların yalnızca çalışma hayatına yönelmesine değil; aynı zamanda beslenme, barınma, eğitim materyallerine erişim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi temel haklara erişimlerini de sınırlamaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayan ve kalabalık ailelerde büyüyen çocukların bu risklere daha fazla maruz kaldığı görülmektedir. Bu tablo, sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, çocukların eğitimde tutulmasını sağlayacak politikaların artırılması ve çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik yerel düzeyde daha etkin müdahale programlarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5. SINIR BÖLGESİNDE YAŞAM VE HAK İHLALLERİ

Hakkâri, coğrafi konumu itibarıyla sınır hattında yer alan ve sınır güvenliği politikalarının günlük yaşam üzerinde belirleyici olduğu illerden biridir. 2025 yılı boyunca sınır bölgelerinde yaşayan yurttaşların karşılaştığı hak ihlalleri, hem ekonomik hem de sosyal yaşamı etkileyen çok boyutlu sorunlar olarak öne çıkmıştır. Özellikle sınır köylerinde yaşayan halk, güvenlik uygulamaları, yasaklı bölgeler, geçiş kısıtlamaları ve zaman zaman yaşanan çatışmalı ortam nedeniyle temel hak ve özgürlüklere erişimde güçlükler yaşamıştır. Örneğin, Esendere Sınır Kapısı'nda yaşanan gerginlik sonrası 15 kişinin gözaltına alınmasına ilişkin haber, sınır bölgelerinde güvenlik uygulamaları ile temel hakların korunması arasındaki hassas dengeyi tartışmaya açan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Haberde, gümrük personeli ile bazı kişiler arasında çıkan tartışmanın kısa sürede fiziksel arbedeye dönüştüğü, bir görevlinin darp edildiği ve ardından çok sayıda kişinin gözaltına alındığı belirtilmektedir. Bu tür olaylar, özellikle sınır kapılarında gerçekleştiğinde, gözaltı süreçlerinin hukuka uygunluğu, güç kullanımının ölçülülüğü ve kişilerin güvenlik hakkı gibi konuların insan hakları perspektifinden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Sınır hattında yaşayan yurttaşların tarım ve hayvancılık faaliyetlerini yürütürken karşılaştıkları kısıtlamalar, geçim kaynaklarını doğrudan etkilemiştir. Bazı bölgelerde güvenlik gerekçesiyle yaylalara çıkışın sınırlandırılması, meraların kullanımına getirilen engeller ve sınır hattına yakın alanların riskli kabul edilmesi, bölge halkının ekonomik yaşamını zorlaştırmıştır. Bu durum, özellikle kırsal kesimde yaşayan ailelerin gelir kaynaklarının azalmasına ve yoksulluğun derinleşmesine neden olmuştur. Hak ihlalleri bağlamında bakıldığında, sınır bölgeleri genellikle yoğun güvenlik politikalarının uygulandığı alanlar olduğu için gözaltı, arama ve müdahale süreçlerinde keyfilik, orantısız güç kullanımı veya adil yargılanma hakkına erişim gibi konuların daha hassas biçimde izlenmesi gerekir. Çok sayıda kişinin toplu şekilde gözaltına alınması, her bir birey açısından hukuki güvencelerin sağlanıp sağlanmadığı, gözaltı süresince kötü muamele yasağına uyulup uyulmadığı ve etkili başvuru hakkının işletilip işletilmediği gibi temel haklar açısından değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Bu yönüyle olay, sınır hattında yaşayan sivilin güvenlik uygulamaları karşısında korunması gereken temel hakları açısından yapısal bir tartışma alanı sunmaktadır.⁶ İnsan Hakları Derneği'nin (İHD) Hakkâri sınır bölgesine ilişkin hazırladığı rapora göre, sınır hattında yaşayan köylerde çok boyutlu hak ihlalleri tespit edilmiştir. Raporda zorunlu göç ve yerinden edilme, yoğun askeri varlık, kontrol noktaları, hareket özgürlüğünün kısıtlanması, gözaltı ve şiddet vakaları ile ev aramaları gibi güvenlik kaynaklı ihlallerin günlük yaşamı doğrudan etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca sınır geçişlerinin kısıtlanması, tarım ve hayvancılığa erişimin engellenmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşımда yaşanan sorunlar gibi ekonomik ve sosyal hak ihlallerinin de sınır bölgesinde yaşayanların yaşam koşullarını ağırlaştırdığı ifade edilmektedir.⁷

Öte yandan, sınır hattında yaşayan yurttaşların günlük yaşamlarında kimlik kontrolleri, X-ray cihazlarının konulması, güvenlik noktaları ve seyahat kısıtlamalarıyla sık sık karşılaştıkları ifade edilmektedir. Özellikle, Hakkâri'nin Derecik ilçesinde bir grup köy muhtarı ve vatandaş, sınır bölgelerinde yaşanan güvenlik sorunları nedeniyle köy girişlerine X-ray cihazı ve güvenlik kameralarının kurulmasını talep etti. Bu talep, sınır hattında yaşanan kaçakçılık ve güvenlik ihlallerine karşı hem can hem mal güvenliğinin sağlanması amacıyla dile getirildi. Yerel yetkililerden bu taleplerin değerlendirilmesini isteyen muhtarlar, bölge halkının güvenlik algısının güçlendirilmesini istediklerini vurguladı.⁸ Sınır köylerinde yaşanan güvenlik gerekçeli kontrollerin halkı rahatsız etmesi üzerine Hakkâri bölgesinde

⁶"Esendere Sınır Kapısında gerginlik sonrası 15 kişi gözaltına alındı", Yüksekova Halkın Sesi Gazetesi, 28 Mayıs 2025.

⁷İnsan Hakları Derneği (İHD), Hakkâri Sınır Bölgesi Gözlem ve Hak İhlalleri Raporu; rapora ilişkin basın aktarımı için bkz. <https://www.yuksekovahalkinsesigazetesi.com/ihd-hakkari-sinir-bolgesi-gozlem-ve-hak-ihlalleri-raporunu-acikladi>

⁸Köy girişine X-ray cihazı", BirGün, <https://www.birgun.net/haber/koy-girisine-x-ray-cihazı-510838>

bulunan ve içlerinde İHD Hakkâri Şubesinin de yer aldığı STK'ların duruma ilişkin bölgede gözlem yapılmasına izin verilmemesi de yaşanan hak ihlallerini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Hakkâri'nin Derecik ilçesine bağlı Anadağ köyü Düve mezrasında kurulan X-Ray cihazı uygulamasını incelemek isteyen baro, insan hakları örgütleri ve çeşitli sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşan heyetin köye girişine güvenlik gerekçesiyle izin verilmediği bildirildi. Heyet, köylülerin köye giriş-çıkışlarda kadın, çocuk ve yaşlı ayrımı yapılmadan X-Ray cihazından geçirildiğini gözlemlediklerini ve uygulamayı tutanak altına alarak kaldırılması için başvuru yapacaklarını açıkladı. Köy sakinleri ve STK temsilcileri, iki yerleşim arasına kurulan kontrol noktasının insanların günlük yaşam alanına müdahale ettiğini ve bunun bir hak ihlali olduğunu dile getirdiler.⁹ Özellikle sınır boylarında yaşanan hak ihlallerine yönelik İnsan Hakları Derneği'nin Hakkâri Sınır Bölgesi Gözlem ve Hak İhlalleri Raporu'nda yer alan göç, yerinden edilme, mülkiyet hakkı, serbest dolaşım hakkı ve yaşam hakkının ihlali gibi temel hak alanlarında tespit edilen uygulamaları ayrıntılı şekilde ortaya koymaktadır. Sınır bölgelerinde güvenlik politikaları gerekçesiyle uygulanan X-ray kontrolleri, kimlik denetimleri ve askeri yasak bölgeler gibi uygulamaların, sivillerin gündelik yaşamını ve ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Rapor ayrıca hayvancılık ve tarım gibi geçim kaynaklarına erişim engelleri, tarımsal arazilerin kullanılamaması ve ekonomik hakların ihlali gibi sonuçlara da dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, rapor Hakkâri'deki hak ihlallerinin yalnızca bireysel olaylar olmadığını, güvenlik merkezli politikaların bölgesel yapısal sorunlara dönüştüğünü göstermektedir.¹⁰

Bu uygulamalar, eğitim, sağlık ve ticari faaliyetlere erişimde zaman zaman zorluklar yaratmakta; özellikle acil sağlık durumlarında ulaşımın gecikmesi ciddi riskler doğurabilmektedir. Sınır bölgelerinde yaşayan çocuklar ve kadınlar da bu koşullardan doğrudan etkilenmekte, sosyal hizmetlere erişimde eşitsizlikler ortaya çıkabilmektedir.

Sınır ticaretine yönelik kısıtlamalar ve ekonomik hareketliliğin sınırlı olması da bölge halkının geçim koşullarını zorlaştıran bir diğer faktör olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel geçim pratiklerinin daralması, genç nüfusun işsizlikle karşı karşıya kalmasına ve göç eğilimlerinin artmasına neden olabilmektedir.

Tüm bu gelişmeler, sınır hattında yaşayan yurttaşların güvenlik politikaları ile temel yaşam hakları arasında sıkıştığı bir tabloyu ortaya koymaktadır. Bölgedeki uygulamaların insan hakları perspektifiyle yeniden değerlendirilmesi, sınır güvenliği ile sivil yaşamın korunması arasında daha dengeli bir yaklaşım geliştirilmesi ve özellikle kırsal bölgelerde yaşayan yurttaşların ekonomik ve sosyal haklarının güçlendirilmesi önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

5.1. Sınır ticareti ve Geçim Sorunları

Hakkâri'de sınır hattında yaşayan yurttaşlar açısından sınır ticareti uzun yıllardır önemli bir geçim kaynağı olmayı sürdürmektedir. Ancak 2025 yılı boyunca sınır geçişlerine ilişkin kısıtlamalar, denetimlerin artması ve ticaretin sürekliliğini etkileyen uygulamalar bölge halkının ekonomik yaşamını doğrudan etkilemiştir. Özellikle küçük ölçekli ticaret, taşımacılık ve günlük kazanca dayalı faaliyetlerle geçinen aileler açısından bu durum ciddi gelir kayıplarına yol açmıştır.

Sınır kapılarındaki düzensiz açılıp kapanmalar, geçiş izinlerinin sınırlı tutulması ve güvenlik gerekçeleriyle zaman zaman uygulanan kısıtlamalar, sınır ticaretine bağımlı olan yurttaşların ekonomik planlama yapmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan ve alternatif iş imkânı bulunmayan kesimler için yoksulluğun derinleşmesine neden olmuştur. Birçok aile, sınır ticaretinden elde ettiği gelirle temel ihtiyaçlarını karşılarken, bu faaliyetlerin aksamasıyla birlikte borçlanma, göç etme ya da güvencesiz işlerde çalışma gibi seçeneklerle karşı karşıya kalmıştır.

⁹Yüksekova Haber, "X-Ray ile gündeme gelen köye giden STK heyetine izin verilmedi", 03.03.2025.

¹⁰İnsan Hakları Derneği (İHD), Hakkâri Sınır Bölgesi Gözlem ve Hak İhlalleri Raporu (İHD Hakkâri Şubesi, Aralık 2024), sınır köylerinde zorunlu göç, güvenlik uygulamaları, yaşam hakkı ve ekonomik hak ihlallerinin sistematik şekilde belgelendiğini, X-ray kontrolleri ve askeri yasak sahaların gündelik hayatı etkilediğini, tarım ve hayvancılığa erişimin engellendiğini ve bu ihlallerin yapısal sorunlara dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Sınır ticaretinin sınırlandırılması, yalnızca ekonomik kayıplarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda sosyal yaşam üzerinde de etkiler yaratmıştır. Bölgedeki genç nüfusun işsizlik oranının artması, kayıt dışı ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması ve bazı hanelerde çocuk işçiliğinin görünür hale gelmesi, bu sürecin önemli sonuçları arasında yer almıştır. Kadınlar açısından ise gelir getirici faaliyetlerin azalması, ekonomik bağımlılığı artırmış ve hane içi yükümlülüklerin daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

Ayrıca sınır ticaretine dayalı ekonomik yapının zayıflaması, yerel esnafı da etkilemiş; ticari hareketliliğin azalmasıyla birlikte küçük işletmelerin gelirlerinde düşüş yaşanmıştır. Bu durum, bölge ekonomisinin genel olarak daralmasına ve geçim sıkıntılarının yaygınlaşmasına yol açmıştır. Özellikle Yüksekova Ticaret ve Sanayi Odası'nın Esendere Sınır Kapısı Sorun ve Çözüm Önerileri Raporu'nda belirtildiği üzere, sınır ticaretinin bölge halkı için temel bir geçim kaynağı olduğu, ancak geçişlerde yaşanan kısıtlamalar, bekleme süreleri ve uygulamadaki belirsizliklerin ekonomik faaliyetleri doğrudan olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Özellikle küçük ölçekli ticaretle geçinen esnaf ve taşıyıcıların, gümrük işlemlerindeki aksaklıklar ve sınırlamalar nedeniyle gelir kaybı yaşadığı ve bu durumun yerel ekonomiyi zayıflattığı vurgulanmaktadır. Raporda, sınırdan yapılan ticaretin düzenli ve sürdürülebilir hale getirilmemesinin işsizlik ve yoksulluk riskini artırdığı, geçim kaynaklarının daralmasına yol açtığı ifade edilmektedir. Ayrıca altyapı eksiklikleri, yoğunluk ve idari uygulamalardaki farklılıkların hem ticaret akışını hem de günlük geçiş yapan yurttaşların yaşamını zorlaştırdığına dikkat çekilmektedir. Bu nedenle rapor, sınır ticaretinin kolaylaştırılması, işlemlerin hızlandırılması ve bölge halkının ekonomik haklarının korunmasına yönelik yapısal düzenlemelerin gerekliliğini öne çıkarmaktadır.¹¹ Hakkâri'de ekonomik yaşamın büyük ölçüde sınır ticaretine bağlı olduğu, ancak sınır kapılarının tam kapasite çalışmaması ve altyapı sorunları nedeniyle bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği belirtilmektedir. Uzun bekleme süreleri, kota uygulamaları ve sınırlı geçiş imkânları, küçük ölçekli ticaretle geçinen bölge halkının gelir kaynaklarını doğrudan etkilemektedir. Haberde sınır kapılarında yaşanan yoğunluk, fiziksel koşulların yetersizliği ve zaman zaman taciz ve darp iddialarının gündeme gelmesinin, insan hakları örgütlerinin de dikkat çektiği bir mağduriyet alanı oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu durum, İHD'nin sınır bölgelerine ilişkin raporlarında vurgulanan ekonomik haklar, hareket özgürlüğü ve insani koşullarda geçiş hakkı gibi başlıklarla örtüşen yapısal bir sınır ticareti sorunsalına işaret etmektedir.¹²

Tüm bu gelişmeler, sınır hattında yaşayan yurttaşların geçim kaynaklarının büyük ölçüde dış koşullara ve güvenlik politikalarına bağlı olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir geçim olanaklarının artırılması, yerel ekonomiyi destekleyecek alternatif istihdam alanlarının oluşturulması ve sınır ticaretinin insan hakları ve sosyal refah boyutu gözetilerek düzenlenmesi, bölgedeki ekonomik kırılganlığın azaltılması açısından önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

6. YAŞAM HAKKI İHLALLERİ

Yaşam hakkı, en temel ve vazgeçilmez insan hakkı olup diğer tüm hakların kullanımının ön koşulunu oluşturmaktadır. 2025 yılı boyunca Hakkâri'de yaşam hakkına yönelik ihlaller, çoğunlukla sınır hattında meydana gelen olaylar, güvenlik operasyonları, mayın ve patlayıcı maddeler ile şüpheli ölümler bağlamında gündeme gelmiştir. Bu ihlaller, bölgenin coğrafi ve siyasal koşullarıyla yakından bağlantılı olup özellikle kırsal ve sınır bölgelerinde yaşayan yurttaşları doğrudan etkilemiştir.

Sınır hattında yaşanan silahlı müdahaleler, ateş açılması sonucu meydana gelen ölüm ve yaralanma vakaları ile çatışmalı ortamın yarattığı riskler, yaşam hakkı ihlallerinin en görünür boyutlarından biri olmuştur. Hayvancılık, sınır ticareti ya da gündelik yaşam faaliyetleri nedeniyle sınır hattına yakın bölgelerde bulunan siviller, zaman zaman bu risklerle karşı karşıya kalmıştır. Bu tür olaylarda etkili ve şeffaf soruşturma yürütülmesine ilişkin kamuoyuna yansıyan sınırlı bilgi, cezasızlık algısını güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

¹¹Yüksekova Ticaret ve Sanayi Odası, Esendere Sınır Kapısı Sorun ve Çözüm Önerileri Raporu, <http://www.yuksekovatso.org.tr/Portals/312/DUYURULAR/ESENDERE%20SINIR%20KAPISI%20SORUN%20VE%20ÇÖZÜM%20ÖNERİLERİ.pdf?v1716891948544>

¹²"Hakkâri'de ekonomik umut ticarete bağlı ama sınır kapılarında sorun bitmiyor", Yüksekova Halkın Sesi Gazetesi, 09.09.2023, <https://www.yuksekovahalkinsesigazetesi.com/hakkaride-ekonomik-umut-ticarete-bagli-ama-sinir-kapilarinda-sorun-bitmiyor>

Bölgede geçmiş yıllardan kalan mayınlar ve patlamamış mühimmat da yaşam hakkı açısından önemli bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Özellikle kırsal alanlarda yaşayan çocuklar, çobanlar ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan yurttaşlar bu tür patlayıcı maddeler nedeniyle yaralanma ya da ölüm riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, güvenli yaşam koşullarının sağlanması açısından gerekli önlemlerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ayrıca bazı ölümler, şüpheli şekilde gerçekleşmesi ya da yeterince aydınlatılmaması nedeniyle insan hakları savunucuları ve yerel kamuoyu tarafından yaşam hakkı ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Gözaltı, operasyon veya güvenlik müdahaleleri sonrasında meydana gelen ölüm ve ağır yaralanma vakalarına ilişkin etkin soruşturma yürütülmesi, yaşam hakkının korunması bakımından temel bir gereklilik olarak görülmektedir.

2025 yılı boyunca Hakkâri’de yaşam hakkı ihlallerine ilişkin başvurular, bölgedeki güvenlik odaklı ortamın sivil yaşam üzerindeki etkisini bir kez daha ortaya koymuştur. Bu çerçevede, sivillerin korunmasına yönelik önlemlerin güçlendirilmesi, ölüm ve yaralanma ile sonuçlanan olaylarda etkili soruşturma mekanizmalarının işletilmesi ve cezasızlıkla mücadele edilmesi, yaşam hakkının korunması açısından temel bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

6.1. Şüpheli Ölümler

2025 yılı boyunca Hakkâri’de meydana gelen bazı ölüm vakaları, olayların oluş biçimi, soruşturma süreçlerine ilişkin belirsizlikler ve ailelerin kamuoyuna yansıyan itirazları nedeniyle şüpheli ölüm kapsamında değerlendirilmiştir. Bu vakalar çoğunlukla gençler ve kadınlar arasında görülmüş, yerel basında sıkça yer bulmuştur. Özellikle kısa süre aralıklarıyla yaşanan ölümler, kamuoyunda kaygı yaratmış ve yaşam hakkı ihlallerine ilişkin tartışmaları artırmıştır.

Yerel ve ulusal basına yansıyan haberlerde, Hakkâri’de bazı genç kadınların şüpheli şekilde hayatını kaybettiği ve bu ölümlerin çoğunlukla “intihar” olarak kayıtlara geçtiği, ancak ailelerin ve sivil toplum örgütlerinin olayların yeterince araştırılmadığını dile getirdiği görülmektedir¹³. Bu tür vakalarda ölümün gerçekleştiği koşulların ayrıntılı biçimde incelenmemesi, tanık ifadelerinin sınırlı kalması ve soruşturmanın kısa sürede sonuçlandırılması, şüpheli ölüm tartışmalarını derinleştirmektedir.

Basında yer alan bir haberde, Hakkâri’de genç bir kadının evinde yaşamını yitirmiş halde bulunduğu, olayın intihar olarak değerlendirildiği, ancak yakınlarının ölümün arka planının araştırılması gerektiğini ifade ettiği aktarılmıştır¹⁴. Benzer şekilde farklı tarihlerde meydana gelen ve yine kadınların yaşamını yitirdiği vakalar, kamuoyunda “şüpheli kadın ölümleri” başlığı altında tartışılmıştır¹⁵.

Şüpheli ölümler yalnızca bireysel trajediler olarak değil, bölgenin sosyal ve siyasal koşullarıyla birlikte ele alınması gereken bir hak ihlali alanı olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik yoksulluk, toplumsal baskı, aile içi şiddet, güvenlik politikalarının yarattığı stres ortamı ve sınırlı sosyal destek mekanizmaları, bu ölümlerin arka planını anlamada önemli faktörler arasında gösterilmektedir.

Ailelerin çoğu vakada etkin ve bağımsız bir soruşturma yürütülmesi talebinde bulunması, yaşam hakkının korunması açısından soruşturma süreçlerinin şeffaflığına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Ölüm nedenlerinin tüm yönleriyle araştırılması, adli süreçlerin kamuoyuna açık ve denetlenebilir şekilde yürütülmesi ve olası ihmallerin ortaya çıkarılması, yaşam hakkının korunması bakımından temel bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

¹³ Bianet, Hakkâri’de şüpheli kadın ölümlerine ilişkin haber arşivleri.

¹⁴ Evrensel Gazetesi, “Hakkâri’de genç kadın şüpheli şekilde yaşamını yitirdi” başlıklı haber, 2025.

¹⁵ Mezopotamya Ajansı, Hakkâri’de art arda yaşanan kadın ölümlerine ilişkin yerel haberler ve saha aktarımları.

7. SİYASİ MAHPUSLARA YÖNELİK HAK İHLALLERİ

Ceza infaz kurumlarında tutulan siyasi mahpuslara yönelik hak ihlallerine ilişkin başvurular, aile görüşmeleri, avukat aktarımları ve basına yansıyan vakalar, ihlallerin devam ettiğini ve bazı alanlarda derinleştiğini göstermektedir. Özellikle tecrit uygulamalarının yaygınlaştırılması, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan gecikmeler ve engellemeler, disiplin cezalarının bir yaptırım aracı olarak sıklaştırılması, iletişim ve görüş haklarının kısıtlanması, mahpuslara yönelik fiziki ve mental şiddetle beraber, taciz ve tecavüz olayları da yıl içerisinde öne çıkan temel ihlal başlıkları arasında yer almıştır. Ağır hasta mahpusların tedaviye erişiminde yaşanan sorunlar, sevk süreçlerindeki gecikmeler ve cezaevi koşullarının mahpusların fiziksel ve psikolojik bütünlüğü üzerindeki olumsuz etkileri, yaşam hakkı ve insan onuruna uygun muamele ilkesi bakımından ciddi riskler doğurmaya devam etmiştir. 2025 yılı verileri, siyasi mahpuslara yönelik uygulamaların münferit olmaktan ziyade yapısal bir sorun alanına işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde yer alan değerlendirmeler, yıl içinde kaydedilen başvurular ve tespitler ışığında, siyasi mahpusların maruz kaldığı hak ihlallerini görünür kılmayı ve ilgili kurumların sorumluluklarını hatırlatmayı amaçlamaktadır. İnsan Hakları Derneği Hakkari Şubesi olarak, siyasi mahpusların yaşamış olduğu hak ihlalleri bağlamında 2025 yılı içerisinde ortalama 10 siyasi mahpus yakınından almış olduğumuz başvurular göz önünde bulundurularak genel değerlendirme yapılmıştır. 2025 yılı içerisinde yapılan başvurular ve aktarılan tanıklıklar, hasta mahpusların sağlık hakkına erişimde ciddi ve süreklilik arz eden ihlallerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Zihinsel ve fiziksel engelli mahpusların cezaevi koşullarında tutulmaya devam edilmesi, düzenli tedaviye erişememeleri, hastane sevklerinin geciktirilmesi ya da hiç yapılmaması ve bakım ihtiyaçlarının çoğu zaman koşu arkadaşları tarafından karşılanmak zorunda bırakılması, yaşam hakkı ve insan onuruna uygun muamele ilkesi açısından kaygı verici bir tablo ortaya koymaktadır. Mide kanaması, kanser, kalp ve damar hastalıkları gibi ağır sağlık sorunları bulunan mahpusların uygun tedaviye erişememesi, cezaevi koşullarının sağlık durumlarını daha da ağırlaştırdığına işaret etmektedir. Bu durum, hasta mahpusların infaz erteleme, düzenli tedavi ve uygun bakım olanaklarına erişim hakkının yeterince gözetilmediğini göstermektedir.

Başvurularda ayrıca cezaevlerinde kötü muamele, şiddet, taciz ve tecavüz olayları ve psikolojik şiddet iddiaları ve tahliyelerinin ertelenmesi gibi durumlar da önemli bir yer tutmaktadır. Tek kişilik hücrelerde uzun süre tutulma, aile görüşleri sırasında kötü muameleye maruz kalma, hastane sevkleri sırasında ters kelepçe dayatılması nedeniyle tedaviye erişimin engellenmesi ve sözlü taciz gibi uygulamalar, mahpusların fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü zedeleyen ihlaller olarak öne çıkmaktadır. Bu tür uygulamalar, özellikle hasta ve uzun süreli tutuklu mahpuslar açısından daha ağır sonuçlar doğurmakta ve cezaevi yaşamını daha kırılğan hale getirmektedir.

Şubemize 2025 yılı içerisinde ulaşan başvurular, ceza infaz kurumlarında işkence ve kötü muamele yasağının sistematik biçimde ihlal edildiğine dair ciddi iddialar içermektedir. Başvurular, özellikle siyasi mahpuslara yönelik fiziksel şiddet, cinsel saldırı, psikolojik baskı ve sağlık hakkı ihlallerinin devam ettiğini göstermektedir.

2009 yılında Şırnak'ta gözaltına alınan bir mahpusun babası tarafından Şubemize yapılan yazılı başvuruda; mahpusun sırasıyla Şırnak, Mardin ve Van cezaevlerinde kaldıktan sonra son olarak Erzurum Dumlupınar 1 No'lu Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'na sevk edildiği belirtilmiştir. Başvuruda, mahpusun kolluk görevlileri tarafından defalarca cinsel saldırıya maruz bırakıldığı, saçlarının zorla kazıtıldığı, fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamalarına maruz kaldığı iddia edilmiştir. Aile, mahpusun can güvenliğinden ciddi biçimde endişe duyduğunu ifade etmiş; hukuki destek talep ederek ziyaret gerçekleştirilmesini istemiştir. Ayrıca yaşanan olaylar sonrasında mahpusun Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne sevk edildiği, sağlık durumuna ilişkin rapor bulunduğu halde aileye yeterli bilgilendirme yapılmadığı ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu iddialar, işkence yasağı (AİHS md. 3) ve yaşam hakkı kapsamında devletin pozitif yükümlülükleri bakımından ağır nitelikte ihlal iddiaları içermektedir.

Bir diğer başvuruda ise 2023 yılından bu yana Sincan F Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutulan bir mahpusun, ailesiyle yaptığı telefon görüşmesinde görme yetisini tamamen kaybettiğini ifade ettiği aktarılmıştır. Başvuruda,

cezaevi idaresi ve kolluk görevlilerinin sistematik şiddet ve kötü muamele uygulamalarına maruz bıraktığı iddia edilmiş; sağlık hizmetlerine erişimin engellendiği belirtilmiştir. Bu durum, hem işkence ve kötü muamele yasağı hem de sağlık hakkı ile yaşam hakkının ihlal edilmesi riski bakımından ciddi kaygı uyandırmaktadır.

Bir diğer başvuruda ise Burdur Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda tutulan bir mahpusun, kolluk görevlileri ve cezaevi personeli tarafından ağır fiziksel şiddete maruz bırakıldığı ileri sürülmüştür. Aktarıma göre mahpusların başlarının kalorifer peteklerine vurulduğu, ters kelepçe uygulanarak yerde sürüklendikleri belirtilmiştir. Bu iddialar, mutlak nitelikte olan işkence ve kötü muamele yasağının ihlali kapsamında değerlendirilmesi gereken ağır hak ihlali iddialarıdır.

Şubemize ulaşan bu başvurular, ceza infaz kurumlarında siyasi mahpuslara yönelik işkence, cinsel saldırı, fiziksel şiddet ve sağlık hakkı ihlallerinin münferit değil, yapısal bir sorun olarak varlığını sürdürdüğüne işaret etmektedir. Devletin, cezaevlerinde bulunan kişilerin yaşam hakkını, fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. İşkence yasağı mutlak nitelikte olup hiçbir koşulda sınırlandırılmaz. Ayrıca, şubemize yapılan başvurulardan bir diğer önemli husus ise mahpus yakınlarının yaşamış olduğu bölgelerden uzak yerlere sürgün ya da keyfi bir şekilde gönderilmeleridir. Bu bağlamda ailelerin taleplerinin yakınlarının yaşadıkları yerlere sevklerinin verilmesidir. Bu nedenle söz konusu iddiaların etkili, bağımsız ve şeffaf soruşturmalara derhal araştırılması gerekmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 2025 yılı verileri; hasta mahpusların sağlık hakkına erişimi, cezaevinde kötü muamele iddiaları ve güvenlik uygulamaları sırasında yaşanan şiddet vakalarının birbirini tamamlayan bir hak ihlali alanı oluşturduğunu göstermektedir. Bu tablo, özellikle kırılgan gruplar arasında yer alan hasta, engelli ve uzun süreli mahpuslar açısından daha güçlü bir izleme, bağımsız denetim ve hak temelli müdahale ihtiyacını açık biçimde ortaya koymaktadır.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2025 yılı boyunca Hakkâri'de yaşanan hak ihlalleri; güvenlik politikalarının yoğunluğu, sınır kenti olma özelliği, ekonomik kırılganlık, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve yapısal yoksulluk gibi çok boyutlu dinamiklerin etkisi altında şekillenmiştir. İHD Hakkâri Şubesi'ne yapılan başvurular, saha gözlemleri ve kamuoyuna yansıyan vakalar birlikte değerlendirildiğinde, hak ihlallerinin münferit olaylardan ziyade süreklilik arz eden ve yapısal nitelik taşıyan bir görünüm sergilediği anlaşılmaktadır.

Kadınlara yönelik şiddet vakalarının büyük ölçüde aile içi ve toplumsal baskı mekanizmaları içinde görünmez kılınmaya çalışıldığı; çocukların ise yoksulluk, güvenlik uygulamaları ve eğitimde yaşanan eşitsizlikler nedeniyle çok yönlü hak ihlallerine maruz kaldığı tespit edilmiştir. Çocuk işçiliği, taşınabilir eğitimde yaşanan sorunlar ve güvenlik kaynaklı uygulamaların çocukların üstün yararı gözetilmeden yürütülmesi, 2025 yılı içerisinde öne çıkan temel sorun alanları olmuştur.

Sınır bölgelerinde yaşayan yurttaşlar açısından güvenlik uygulamaları ile temel hak ve özgürlükler arasındaki denge sorunu devam etmektedir. Sınır ticaretine yönelik kısıtlamalar, geçişlerde yaşanan belirsizlikler ve ekonomik faaliyetlerin daralması, bölge halkının geçim hakkını doğrudan etkilemiştir. Güvenlik gerekçesiyle uygulanan bazı tedbirlerin, hareket özgürlüğü, özel hayatın korunması ve ekonomik haklar üzerinde orantısız etki yarattığı yönünde başvurular alınmıştır.

Ceza infaz kurumlarında tutulan siyasi ve hasta mahpuslara ilişkin başvurular ise sağlık hakkına erişim, kötü muamele yasağı ve insan onuruna uygun muamele ilkesi bakımından ciddi kaygılar doğurmaktadır. Ağır hasta ve engelli mahpusların cezaevi koşullarında tutulmaya devam edilmesi, düzenli tedaviye erişimde yaşanan aksaklıklar ve tecrit uygulamaları, yaşam hakkı ve işkence yasağı bağlamında değerlendirilmesi gereken bir tablo ortaya koymaktadır.

Yaşam hakkı ihlalleri ve şüpheli ölümler bağlamında ise etkin, bağımsız ve şeffaf soruşturma mekanizmalarının işletilmesine yönelik toplumsal beklentinin sürdüğü görülmektedir. Cezasızlık algısını güçlendiren uygulamalar, hak ihlallerinin tekrarını önleyici mekanizmaların zayıflamasına neden olmaktadır.

Genel olarak 2025 yılı, Hakkârîde hak ihlallerinin özellikle kadınlar, çocuklar, hasta mahpuslar ve sınır hattında yaşayan yurttaşlar açısından daha yoğun hissedildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, hak temelli, şeffaf ve insan onurunu esas alan politikaların hayata geçirilmesi gerekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

9.POLİTİKA ÖNERİLERİ

2025 yılı içerisinde tespit edilen hak ihlalleri, Hakkârîde hak temelli ve bütüncül politikaların güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede koruyucu ve önleyici mekanizmaların etkin biçimde uygulanması, başvuru süreçlerinin erişilebilir hale getirilmesi ve özellikle kırsal bölgelerde kadınlara yönelik sosyal destek ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Çocuk haklarının korunması bağlamında, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik sosyal destek programlarının güçlendirilmesi ve kırsal bölgelerde eğitim olanaklarının eşit ve kesintisiz biçimde sağlanması gerekmektedir. Taşınabilir eğitim uygulamalarında yaşanan aksaklıkların giderilmesi, çocukların eğitim hakkına tam ve güvenli erişimini sağlayacak düzenlemelerin hayata geçirilmesi önemlidir. Güvenlik uygulamalarının yürütülmesi sırasında çocukların üstün yararının gözetilmesi ve fiziksel ya da psikolojik bütünlüklerini zedeleyebilecek uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir.

Sınır bölgelerinde yaşayan yurttaşların haklarının korunması açısından güvenlik politikaları ile temel hak ve özgürlükler arasında ölçülülük ilkesinin gözetilmesi zorunludur. Sınır ticaretinin sürdürülebilir ve şeffaf biçimde düzenlenmesi, bölge halkının geçim kaynaklarının korunması ve ekonomik hakların güçlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Sınır hattında yürütülen uygulamaların sivil gözleme açık olması ve yurttaşların günlük yaşamlarını doğrudan etkileyen uygulamalarda hak temelli bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir.

Ceza infaz kurumlarında tutulan mahpusların, özellikle hasta ve engelli mahpusların sağlık hakkına erişimlerinin güvence altına alınması öncelikli bir ihtiyaçtır. Düzenli sağlık kontrollerinin sağlanması, tedavi süreçlerinin geciktirilmemesi ve ağır hasta mahpuslar açısından infaz erteleme mekanizmalarının etkin biçimde işletilmesi gerekmektedir. İşkence ve kötü muamele iddialarının etkili, bağımsız ve tarafsız biçimde soruşturulması ve bu tür ihlallerin önlenmesine yönelik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Yaşam hakkı ihlalleri ve şüpheli ölüm vakalarına ilişkin olarak ise etkin ve şeffaf soruşturma süreçlerinin işletilmesi, cezasızlık algısını ortadan kaldıracak adımların atılması ve kamu kurumlarının hesap verebilirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, bölgede yaşanan yoksulluk ve ekonomik kırılganlığın hak ihlallerini derinleştiren temel faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması ve bölgesel kalkınma politikalarının insan hakları perspektifiyle ele alınması, ihlallerin önlenmesine katkı sunacaktır.

İnsan haklarının korunması ve güçlendirilmesi, yalnızca ihlallerin tespit edilmesiyle değil, önleyici, şeffaf ve hesap verebilir politikaların hayata geçirilmesiyle mümkündür. Bu çerçevede, ilgili kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplumun iş birliği içinde hareket etmesi, hak temelli bir yaklaşımın güçlendirilmesi açısından yaşamsal önemdedir.

10.KAYNAKÇA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. Özellikle md. 3 (İşkence ve Kötü Muamele Yasağı) ve md. 8 (Özel Hayatın ve Fiziksel Bütünlüğün Korunması).

Bianet. "Hakkâri'de Şüpheli Kadın Ölümüne İlişkin Haber Arşivleri." Accessed 2026.

BirGün. "Köy Girişine X-Ray Cihazı." Accessed 2026. <https://www.birgun.net/haber/koy-girisine-x-ray-cihazı-510838>.

BirGün. "Yüksekova'da Taşımali Eğitim Krizi: 88 Köyde Öğrenciler Okula Gidemiyor." 2025. <https://www.birgun.net/haber/yuksekovada-tasimali-egitim-krizi-88-koyde-ogrenciler-okula-gidemiyor-652350>.

Evrensel Gazetesi. "Hakkâri'de Genç Kadın Şüpheli Şekilde Yaşamını Yitirdi." 2025.

Haberler.com. "Hakkâri'de Öğretmen Eksikliği İddialarına Yanıt." December 11, 2025.

Hakkâri Objektif Haber. "Okullar Açıldı Ama Çocuk İşçiler İçin Ders Zili Çalamadı." September 9, 2025.

İnsan Hakları Derneği (İHD). Hakkâri Sınır Bölgesi Gözlem ve Hak İhlalleri Raporu. Accessed 2026. <https://www.yuksekovahalkinsesi gazetesi.com/ihd-hakkari-sinir-bolgesi-gozlem-ve-hak-ihlalleri-raporunu-acikladi>.

İnsan Hakları Derneği (İHD). Hakkâri Sınır Bölgesi Gözlem ve Hak İhlalleri Raporu. İHD Hakkâri Şubesi, Aralık 2024. <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/12/Hakkari-Rapor.pdf>.

Mezopotamya Ajansı. "Hakkâri'de Art Arda Yaşanan Kadın Ölümüne İlişkin Haberler ve Saha Aktarımları." 2025.

Yüksekova Haber. "X-Ray ile Gündeme Gelen Köye Giden STK Heyetine İzin Verilmedi." March 3, 2025.

Yüksekova Halkın Sesi Gazetesi. "Esendere Sınır Kapısı'nda Gerginlik Sonrası 15 Kişi Gözaltına Alındı." May 28, 2025.

Yüksekova Halkın Sesi Gazetesi. "Hakkâri'de Ekonomik Umut Ticarete Bağlı Ama Sınır Kapılarında Sorun Bitmiyor." September 9, 2023. <https://www.yuksekovahalkinsesi gazetesi.com/hakkaride-ekonomik-umut-ticarete-bagli-ama-sinir-kapilarinda-sorun-bitmiyor>.

Yüksekova Ticaret ve Sanayi Odası. Esendere Sınır Kapısı Sorun ve Çözüm Önerileri Raporu. Accessed 2026. <http://www.yuksekovatso.org.tr/Portals/312/DUYURULAR/ESENDERE%20SINIR%20KAPISI%20SORUN%20VE%20ÇÖZÜM%20ÖNERİLERİ.pdf>.

"10 yaşındaki E.T.'nin kolunu kıran uzman çavuş hakkında iddianame, kasten yaralama suçundan ceza istendi." Evrensel. November 3, 2025. <https://www.evrensel.net/haber/581773/10-yasindaki-e-t-nin-kolunu-kiran-uzman-cavus-hakkinda-iddianame-kasten-yaralama-sucundan-ceza-istendi>

